

**МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ,
ДОТООД ХЭРГИЙН ЯАМ**

Засгийн газрын V байр, Б.Ширэндэвийн гудамж 8/4,
Чингэлтэй дүүрэг, Улаанбаатар хот, 15160

Утас/Факс: (976-51) 26 75 33,

Цахим шуудан: info@mojha.gov.mn,

Цахим хуудас: www.mojha.gov.mn

2022.04.04 № 4/1867

танай _____-ны № _____-т

**ХАРЬЯА АГЕНТЛАГ, БАЙГУУЛЛАГЫН
ДАРГА, ЗАХИРАЛ НАР ТАНАА**

Монгол Улсын Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газраас “Авлигын эсрэг үндэсний чуулган-2021”-аас гаргасан зөвлөмжийг уламжлан ирүүлснийг хүргүүлж байна.

Зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах талаар холбогдох арга хэмжээ авч ажиллахыг хүсье.

Хавсралт: 3 хуудастай.

ТӨРИЙН ЗАХИРГААНЫ
УДИРДЛАГЫН ГАЗРЫН
ДАРГА

П.ХАДБААТАР

Боловсруулсан: .....

Харнасан: .....

Төлий: .....

Харнасан
Харнасан
24/1

“АВЛИГЫН ЭСРЭГ ҮНДЭСНИЙ ЧУУЛГАН”-ААС ГАРГАСАН ЗӨВЛӨМЖ

Нэг. Авлигатай тэмцэх эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, хууль сахиулах, шүүх эрх мэдлийн болон холбогдох бусад байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулах чиглэлээр:

Зөвлөмж 1.1. Авлигын гэмт хэрэгт хариуцлага тооцох боломжгүй байдал үүсгэж буй шалтгаан, нөхцөлийг судлан тогтоож, арилгах, ялангуяа хэргийн нотлох ажиллагааны онцлогийг хуульд тусгах, хөөн хэлэлцэх хугацааг бодитой, үндэслэлтэй тогтоон мөрдүүлэх замаар эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагаанд шинэтгэл хийх;

Зөвлөмж 1.2. Эрүүгийн хуулийн Авлигын гэмт хэрэг бүлэгт тусгасан гэмт хэрэг тус бүрийн бүрэлдэхүүн, ногдуулах ял, хариуцлагыг тухайн хэргийн онцлогтой уялдуулан тодорхой болгож ялгамжтай хуульчлах, ял хариуцлагыг чангатгах, энэ төрлийн гэмт хэрэгт эд хөрөнгө хураах ялыг оногдуулдаг болох, торгох ял хэрэглэхгүй байх өөрчлөлтийг хуульд тусгах;

Зөвлөмж 1.3. Мэдүүлэг авах, тогтоол, шийдвэр танилцуулах, мөрдөн шалгах ажиллагаанд оролцуулахаар гэрч, хохирогч, иргэний нэхэмжлэгч, иргэний хариуцагч, шинжээчийг дуудан ирүүлэх болон албадан ирүүлэх эрхийг мөрдөгчид олгох асуудлыг шийдвэрлүүлэх;

Зөвлөмж 1.4. Яллагдагчид зорчих эрхийг хязгаарлах таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах эсэхийг мөрдөн байцаалтын шатанд мөрдөгчийн саналыг үндэслэн прокурор, шүүхийн шатанд прокурорын саналыг үндэслэн шүүх шийдвэрлэдэг байхаар өөрчлөх;

Зөвлөмж 1.5. Эрх бүхий байгууллагын цахим мэдээллийн сангаас цахим гарын үсгээр баталгаажуулж авсан лавлагаа, тодорхойлолтыг нотлох баримтад тооцож үнэлэх эрх зүйн зохицуулалт, аргачлалыг бий болгох;

Зөвлөмж 1.6. Мөрдөн шалгах ажиллагаанд дүрс харж ярилцах, дуу хоолойноос бичигт хөрвүүлэх зэрэг технологийн дэвшлийг ашиглах боломж, нөхцөлийг бүрдүүлж, нотлох баримтаар үнэлэх эрх зүйн орчин бий болгох;

Зөвлөмж 1.7. Авлигын гэмт хэргийг мөрдөн шалгах, хохирол нөхөн төлүүлэх, хөрөнгө буцаах чиглэлээр Авлигын эсрэг НҮБ-ын конвенцийн гишүүн орнууд болон бусад улс оронтой хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, дээрх чиглэлд Конвенцийн зохицуулалтыг өргөнөөр ашиглаж хэвших, эрх зүйн харилцан туслалцааны гэрээг байгуулах талаар идэвх санаачилгатай ажиллах;

Зөвлөмж 1.8. Авлигатай тэмцэх газар, тагнуул, цагдаа зэрэг хууль сахиулах байгууллагуудын албан хаагчдыг авлига, эдийн засгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр мэргэшүүлэх, хулгайлагдсан хөрөнгийг буцаан авах чиглэлээр чадавхжуулах, мэдээлэл, харилцан туршлага солилцох боломжийг бүрдүүлэх;

Зөвлөмж 1.9. Мөрдөгчдийн хэрэг хянан шийдвэрлэх уламжлалт арга барилыг шинэчлэх, нотлох баримт шинжлэн судлах ажиллагаанд санхүүгийн программ болон бусад техник технологид суурилсан дэвшилтэт арга барилыг нэвтрүүлэх, энэ чиглэлээр албан хаагчдыг чадавхжуулах;

Зөвлөмж 1.10. Авлигын хэргийг хянан шалгадаг мөрдөгч, прокурор, шүүгчийг мэргэшүүлэх, давтан сургах сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулж нэвтрүүлэх, кэйс

анализ, дүн шинжилгээнд тулгуурласан сургалтыг тогтмол явуулж, сургалтын үр дүнд үнэлэлт өгөх ажлыг хэвшүүлэх;

Зөвлөмж 1.11. Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх аливаа оролдлогын талаар нөлөөллийн мэдүүлгийг гаргаж хэвшүүлэх, энэ талаарх хууль тогтоомжийг сайжруулах, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах;

Зөвлөмж 1.12. Авлигын хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны ил тод байдлыг хангах, тухайлбал, шалгаж байгаа хэрэг бүрийн талаар нэг стандартын дагуу олон нийтэд тогтмол мэдээлдэг болох талаар зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах, авлигыг хэргийг шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрийг цахим санд бүрэн оруулдаггүй, удаадаг, сангаас устгадаг явдлыг таслан зогсоож, шийдвэр бүртэй танилцах боломжийг бүрдүүлэх;

Зөвлөмж 1.13. Авлигын хэргийг хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагааны явц, үр дүнгээс гадна шүүхийн шийдвэрийг биелүүлэх ажиллагааны талаар мэдээ, мэдээллийг нээлттэй болгох. Тухайлбал, авлигын хэрэгт шийтгүүлсэн ял шийтгэлийг биечлэн эдэлсэн хугацаа, хугацаанаас өмнө суллагдсан, учруулсан хохирлоо нөхөн төлсөн эсэх мэдээллийг олон нийтэд хүргэх;

Зөвлөмж 1.14. Авлигын хэргийн улмаас учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлсэн хөрөнгө төсвийн аль ангилал, зардалд орсон, үүгээр ямар хөрөнгө оруулалт хийсэн талаар олон нийтэд мэдээлэх ажлыг хэвшүүлэх;

Зөвлөмж 1.15. Оффшор бүсээс оруулж ирсэн хууль бус хөрөнгийг ямар дансанд байршуулж, аль байгууллагад шилжүүлсэн зэрэг мэдээллийг олон нийтэд тогтмол хүргэх;

Зөвлөмж 1.16. Нийтийн албан тушаалтнуудын татвар төлөлтийн талаарх мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй болгох талаар зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах.

Хоёр. Төрийн албаны шударга, ил тод байдлыг бэхжүүлэх чиглэлээр:

Зөвлөмж 2.1. Төрийн байгууллагын шударга байдлын үнэлгээ, авлигын эрсдэлийн үнэлгээ зэрэг судалгааны үр дүнд тулгуурлан авлигын эрсдэл бүхий салбар, байгууллагад чиглэсэн арга хэмжээг тусгайлан авч хэрэгжүүлэх, авлигын гэмт хэрэг, авлига, ашиг сонирхлын зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

Зөвлөмж 2.2. Төрийн албаны их өгөгдөлд суурилсан хүний нөөцийн нэгдсэн удирдлагын цахим системийг хөгжүүлэх, ашиглалтыг нэмэгдүүлэх, ялангуяа уг их өгөгдөлд суурилан төрийн албан хаагчийн томилгоог хийх. Энэхүү системийг төрийн байгууллагуудын цахим системтэй интеграцжуулахад холбогдох байгууллагууд дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажиллах;

Зөвлөмж 2.3. Төрийн албаны хүний нөөцийн аудитыг Үндэсний аудитын газар, Төрийн албаны зөвлөл хамтран хэрэгжүүлэх, төрийн албан хаагчийн хандлага, соёлыг сайжруулах, ёс зүй, сахилга хариуцлагад тавих хяналтыг чангатгах, төрийн албаны шалгалт, төрийн албан хаагчийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнг үнэлэхэд хиймэл оюун ухааныг ашиглах боломжийг судлах, ёс зүй, зан үйлийг үнэлэх сэтгэл зүйн туршилтыг өргөжүүлэх;

Зөвлөмж 2.4. Төрийн албаны хууль тогтоомжоор албан тушаалд тавьсан шаардлагыг хангаагүй, сонгон шалгаруулалтгүйгээр томилсон хүмүүсийг төрийн албанаас чөлөөлөх, томилсон этгээдэд хариуцлага тооцох, албан тушаалтны буруутай шийдвэрийн улмаас төрд учирсан хохирлыг гэм буруутай этгээдээр нөхөн төлүүлэхэд онцгойлон анхаарах;

Зөвлөмж 2.5. Төрийн албан дахь статистик, тоон мэдээллийн үнэн зөв байдлыг хангах, гүйцэтгэлийн үр дүн, мэдээллийн үнэн зөв байдлын аудитыг хөгжүүлэх,

төрийн байгууллагуудын харилцаа, мэдээлэл солилцоо, уялдаа холбоог сайжруулах, хэлбэрийн төдий дотоод хяналтын тогтолцоог өөрчлөх;

Зөвлөмж 2.6. Төрийн худалдан авалт, ханган нийлүүлэлт, хөгжлийн албан ёсны тусламж, татаас, тэтгэмж, хөтөлбөр болон эрх, тусгай зөвшөөрөл, концесс олгох зэрэг үйл ажиллагаатай холбоотойгоор авлига, залилангийн гэмт хэрэг гарахад нөлөөлөхүйц хүчин зүйлсийг арилгах, аудит хийхдээ хөндлөнгийн болон дотоод хяналтын зохистой горимыг сонгон хэрэглэх;

Зөвлөмж 2.7. Тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр үйл ажиллагаа явуулахаас бусад тохиолдолд иргэн, аж ахуйн нэгжээс эрхэлж буй аливаа үйлчилгээ, үйл ажиллагаанд хуульд заагаагүй зөвшөөрөл олгодог явдлыг таслан зогсоох, төр өөрт байгаа мэдээллээ иргэн, аж ахуйн нэгжээс шаарддаг тогтолцоог халах;

Зөвлөмж 2.8. Цахим засаглалыг хөгжүүлэх, E-Mongolia цахим системээр үзүүлэх төрийн үйлчилгээний төрөл, тоо, чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, үйлчилгээ авахад нэн шаардлагатай тоон бичиг үсгийн чадвартай иргэнийг бэлтгэхэд онцгойлон анхаарах, сургалт сурталчилгааны ажлыг тогтмол зохион байгуулах, иргэд төрөөс үйлчилгээ авдаг жишгээс төр иргэддээ үйлчилгээ санал болгодог хэлбэрт шилжих;

Зөвлөмж 2.9. Гадаадын зээл, тусламжийн төслүүдийн удирдлагын мэдээллийн системийн ашиглалтыг сайжруулах, үйл ажиллагааны ил тод байдлыг хангаж, иргэд олон нийтийн зүгээс хяналт тавих боломжийг олгох, зээл тусламжийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах;

Зөвлөмж 2.10. Төсвийн хөрөнгө оруулалтын мэдээллийн иж бүрэн байдлын түвшинг нэмэгдүүлэх, хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний бүртгэлийг боловсронгуй болгох, кодлох, шилэн дансны нэгдсэн системийг нээлттэй өгөгдлийн зарчмаар шинэчлэх, аудитын явцад олон нийтийн зүгээс дэмжлэг үзүүлэх боломжийг бүрдүүлсэн албан ёсны механизмыг бүрдүүлэх.

Гурав. Авлигатай тэмцэхэд хэвлэл мэдээллийн болон иргэний нийгмийн байгууллагын үүрэг, оролцоог нэмэгдүүлэх чиглэлээр:

Зөвлөмж 3.1. Нийтийн ашиг сонирхлыг хамгаалах үйл хэрэгт хувь нэмрээ оруулж буй сэтгүүлчид болон бусад оролцогчдын аюулгүй байдлыг хангах, урамшуулах тогтолцоог бүрдүүлэн Шүгэл үлээгчийг хамгаалах тухай хуулийн төслийг батлан мөрдүүлэх;

Зөвлөмж 3.2. Төрийн бус байгууллагын тухай хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, энэ чиглэлээр иргэний нийгмийн байгууллагууд хамтарч ажиллах;

Зөвлөмж 3.3. Авлигатай амжилттай тэмцэж буй гадаад орны болон өөрийн улсын сайн туршлагыг судлах, түгээн дэлгэрүүлэх, энэ ажилд эрдэмтэн, судлаач, иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллийг татан оролцуулж, хамтран ажиллах;

Зөвлөмж 3.4. Төрийн бус байгууллагууд төрийн албаны томилгоо, санхүү, төсвийн хяналтын чиглэлээр өөр хоорондоо болон Үндэсний аудитын газар, Хүний эрхийн үндэсний комисс, Монголын Үндэсний Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим зэрэг төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах, үүнд цахим мэдээллийн сан, их өгөгдлийн шинжилгээг ашиглах боломжийг бүрдүүлэх, мэдээлэл олж авахаас гадна мэдээллийг ашиглах мэдлэг, чадварыг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх;

Зөвлөмж 3.5. Авлигатай тэмцэх ажилд судлаачдыг татан оролцуулах, мэргэшүүлэх зорилгоор их, дээд сургууль, Шинжлэх ухааны академи, хүрээлэнгүүдтэй хамтран ажиллах;

Зөвлөмж 3.6. Авлигын эсрэг үйл ажиллагаан дахь иргэн, иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлэхэд ашиглах цахим платформуудыг бүтээх, хөгжүүлэх, төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг сайжруулах;

Зөвлөмж 3.7. Төрийн бус байгууллагуудыг чадавхжуулах, ажилтнуудыг сургах, мэргэшүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, иргэдийн мэдээлэл авах, харилцаа холбооны технологийг хэрэглэх, мэдээллийн аюулгүй байдлын талаарх мэдлэг, чадварыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр төр, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах;

Зөвлөмж 3.8. Бүх шатны боловсролын байгууллагад суралцаж буй хүүхэд, залууст авлигыг үл тэвчих соёл, хүмүүжил төлөвшүүлэхэд онцгой анхаарах, энэ чиглэлээр Боловсрол, шинжлэх ухааны яам санаачилгатай ажиллах;

Зөвлөмж 3.9. Үндэстэн дамнасан сэтгүүлчдийн болон иргэний нийгмийн байгууллагуудын сүлжээ, олон улсын үр дүнтэй хамтын ажиллагаа, эрэн сурвалжлах сэтгүүл зүйн үр нөлөөг нэмэгдүүлэх замаар үндэстэн дамнасан авлига, санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд анхаарал хандуулах;

Зөвлөмж 3.10. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд эцсийн өмчлөгч болон санхүүгийн мэдээллээ, ялангуяа орлогын эх үүсвэрийнхээ талаарх мэдээллийг ил болгох зохицуулалтыг сайжруулах;

Зөвлөмж 3.11. Хэвлэл мэдээллийн компаниудын эзэмшигч болон ашиг хүртэгч өмчлөгчтэй холбоотой ашиг сонирхлын зөрчлийг судлах, ил тод байдлыг дэмжих эрх зүйн орчныг сайжруулах;

Зөвлөмж 3.12. Зөвхөн авлигатай тэмцэх төдийгүй нийтийн эрх ашгийг хөндсөн аливаа бодлого боловсруулах үйл явцад иргэдийн анхаарлыг хандуулах, төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаанд хяналт тавих, иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоог бодитоор хангахад хэвлэл мэдээллийн байгууллага дэмжлэг үзүүлэх;

Зөвлөмж 3.13. Төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны бүртгэл, мэдээллийг нэгдсэн стандартад оруулах, түгээх замаар иргэдийн мэдэх эрхийг хангах, төрийн үйл хэрэгт оролцож, хяналт тавих боломжийг нэмэгдүүлэхэд хэвлэл мэдээллийн байгууллага дэмжлэг үзүүлэх;

Зөвлөмж 3.14. Авлигын хэргийг эрэн сурвалжлах болон худалдан авах ажиллагаа, төрийн хөрөнгийн зарцуулалтыг мөшгих чиглэлээр хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд хараат бусаар хамтран ажиллах, энэ үйл ажиллагаанд цахим мэдээллийн сан, их өгөгдлийн шинжилгээг ашиглах;

Зөвлөмж 3.15. Хэвлэл мэдээлэл, иргэний нийгэм, хууль сахиулах байгууллагуудын хоорондын бүтээлч харилцаа, хамтын ажиллагааны шударга, хараат бус байдлыг ханган бэхжүүлэх;

Зөвлөмж 3.16. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагын сэтгүүлч, ажилтнуудыг шударга ёс, ёс зүйн сургалтад хамруулж, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн бодлого, ёс зүйн тодорхой дүрэм бүхий дотоод шударга байдлын тогтолцоог бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;

Зөвлөмж 3.17. Эрх зүй ба ёс зүйн хүрээнд хараат бус, эрэн сурвалжилсан бүтээлийг хөхиүлэн дэмжих, түгээн сурталчлах;

Зөвлөмж 3.18. Авлига, хээл хахуулийн гэмт хэргийн талаар олон улсын хэвлэлд гарч буй мэдээ, мэдээлэлд тогтмол дүн шинжилгээ хийж, сайн туршлагыг түгээхэд чиглэсэн арга хэмжээ авах;

Зөвлөмж 3.19. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн редакцийн хараат бус байдлыг хангах, санхүүгийн бусад эх үүсвэрийг хөгжүүлэх чиглэлээр тодорхой арга хэмжээ авах.

Дөрвө. Хувийн хэвшил ба шударга өрсөлдөөнийг дэмжих чиглэлээр:

Зөвлөмж 4.1. Үндэсний компаниудын нэр хүнд, манлайлалд тулгуурласан эдийн засгийг хөгжүүлэх;

Зөвлөмж 4.2. Комплаенс болон бизнесийн ёс зүйн бодлого, хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн хувийн хэвшлийг хөхиүлэн дэмжих, урамшуулах чиглэлээр эрх зүйн орчин бүрдүүлэх асуудлыг судлах;

Зөвлөмж 4.3. Аж ахуйн нэгж, мэргэжлийн холбоодод шударга байдлын эрсдэлийн үнэлгээ хийхэд дэмжлэг үзүүлэх, авлигаас урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх чиглэлээр заавар, зөвлөгөө өгөх;

Зөвлөмж 4.10. Компанийн эцсийн өмчлөгч, ашиг хүртэгчийн болон төрийн худалдан авах ажиллагаанд оролцогч аж ахуйн нэгжийн мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй болгох;

Зөвлөмж 4.5. Гадаадын хөрөнгө оруулалт, худалдааны асуудал хариуцсан дагнасан төрийн байгууллага, агентлагтай болох асуудлыг судлах;

Зөвлөмж 4.6. Төрийн хяналт шалгалтын давхардлыг арилгах;

Зөвлөмж 4.7. Бизнесийн үйл ажиллагааны төрөл, онцлогийг харгалзан стандартыг сайжруулах, шинээр болон шинэчлэх ажлыг зохион байгуулж бизнесийн үйл ажиллагааг хөнгөвчлөх, дэмжлэг үзүүлэх;

Зөвлөмж 4.8. Тусгай зөвшөөрлийн тоог бууруулах, тэдгээрийг хугацаатай олгодог тогтолцоог өөрчлөх, цахимжуулах чиглэлээр Зөвшөөрлийн тухай хуулийг шинэчлэн батлах;

Зөвлөмж 4.9. Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн чиг үүрэг, санхүүгийн удирдлага, засаглалын хүрээ зэрэг тодорхойгүй асуудал/охин компани байгуулах, ногдол ашгийн бодлого зэрэг/-ыг зохицуулах зорилгоор Төрийн өмчит хуулийн этгээдийн тухай хууль тогтоомжийг батлах, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн гүйцэтгэлийн үнэлгээний шалгуурыг олон улсын стандартад нийцүүлэх, тэдгээрийн төсөв хөрөнгийн зарцуулалтад олон нийтийн зүгээс хяналт тавих боломжийг бүрдүүлэх;

Зөвлөмж 4.10. Төрийн өмчит компаниудын удирдлагын томилгоог ил тод болгох, эрүүгийн ял шийтгэгдсэн этгээдийг томилохыг хориглох, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн хараат бус байдлыг хангаж, өөрийн үнэлгээний аргачлалыг бий болгох.

“Авлигын эсрэг үндэсний чуулган-2021”-д оролцогчид

